

בית הלל

איש היה בעיר וועמש, מדינת אוגנארן מחוז פרעשבורג, ברוך שמו, והיה תאיש ההוא תם ושר צדיק תמים וחסיד במעשיו, ושם אשתו הצדקת ליבה, ושם כינוי משפחתו היה ליש רית ליכמענשטיין, והם נצר ממעי משפחת גאונים וקדושים מדור דור, מצד אביו היה מנוע רבינו ישעי' האראוויץ בעל שליה הקדוש ולהיה, ומצד אמו מנוע רבינו מרדכי יפה בעל הלבושים ולהיה, ועשרים וששה דורות למעלה בקודש ישבו על כסא הוראה זה אחר זה, במדינת פולין, והאירו עולם בתורתם וצדקתם, כאשר מסורש יוצא בכתב יחוסם, ותלד האשה הצדקת ליבה בשנת תקע"ה בן ותקרא את שמו **ד"ר ר' יצחק**, ובמסרם תבא אליה המילדת שלחה אל אחד מקרובי בעלה הצדיק אשר היה מסורסם לסועל ישועות להתפלל עבורה וזה האיש הי' תיה גדול ולא ססק פומי' מגורסא ולא ידע מאומה מעניני עוה"ז, ודרכו בקודש הי' לחזור על ששה מדרי משניות בע"פ בשבתו בביתו ובלכתו בדרך עם כל המפורשים, והי' לו חתיכת נתר לבן, ואחרי ככלות סרק אחד עשה קו על כנרו, וכך היה מנהג עד שהיה י"ח פרקים וחזר הלילה, והיה מהמצוינים בהלכה כי בלכתו מעירו לכפר או לעיר אחרת הי' מציין כמה פרקים משניות אפשר ללמוד ואם שאלו אותו כמה פרסאות מעירו לעיר פלוני השיב כך וכך פרקים משניות, ויהי בבוא השליח אשר שלחה אם רבינו אליו להתפלל עבורה, שלח לה לאמור אל חירא ואל תחת כי בן יולד לך הכאיר לארץ ולדרים עליה, ותפלתו עשה רושם.

ויגדל הילד ויגמל, ומיד גראונו סימני מורה, ואביו הצדיק ולהיה הינך אותו בלימוד תנ"ך ואגדות השי"ס, כל מדרשי חז"ל, ופירוש כל התפלות, וספרי מוסר וספי ל"י כרתורא, וכל אשר הי' ביד אביו לעשות לקיים ולמדתם אותם את בניכם עשה, לחנכו ולחנכו ולנהלו בקדושה ובטהרה, כאשר סיפר בעצמו בהקדמת ספרו מאיד חז"ל וגם אודה לאדוני אבי מורי ולהיה שקיים ועשה מצות השם ששמן וחמין שסבו לי בילדותי עמדה לי, כי דהשניתי עלי בקמנותי ללמוד עמי כמעט כל אגדות חז"ל, כי בכל סעודה וסעודה הגם שהי' מרוד בעסקיו למד עמי עין יעקב, ילקוט שמעוני, מנחת המאור, באר היטב או"ח, וגם היתה עינו מקיחא עלי להדריכנו בדרך היראה, ולדונמא אספרה כמה דכונגא כד דוונגא מלי' וילד שעשועים לאבי, ומאהבתו עלי הייתי שוכב אצלו במפתח, כמה וכמה הכאורת על ידי הירא לי לשלל, כשנחתו אותם בלילה בעת שינה למטה מטיבורי, ולא ידעתי או על מה זאת ומה הרי האף הגדול הזה, וכשעמדתי על דעתי נודע לי למסרע כי גאמנים פצעי אורב, ואוהבי שחרי מוסר עכ"ל.

בהיותו בן שש שנים, נתן עליו אביו עול תורה ושלתו אל בית הספר, אל סלמד תיה וירא שמים, אשר השניח בעין סקיחא על כל דרכיו, ורוא בעצמו הוסיף חומרות וסיניג' אשר מצא בספרי מוסר, מאז עד יום מותו לא הלך בקומה וקומה רק שחוח אשר ניכר בנוסו כל ימי חייו, ולא נשא עינו חוץ לדי' אמותיו, ולא שח שיחת ילדים, ויטהר לאכול וחזר אל בית הספר, ולא ססק פומי' מגורסא כל היום לרבות הלילות, וכל הרואה אותו, כך הי' אומר הלל הקמן זה גדול הי' ומוסת לדורה, וכראות אביו הצדיק, כי כבר מוכשר לקבל תורה ויראה מהורה הביאו לפני ולמנים לפני משה איש האלהים רבינו הגאון רשכבהינ בעל חתים ולהיה, ומורו הקדוש הביט בזו תוארו, וראה ברוח קדשו כי אילנא דברכא יתעבה, ואף הוא הי' מתכוין להביט בפני הרב הדומה למלאך ד' צבאות, ואם כי היו שם תלמידים חריפים וידולים אשר עליהם אמרו רבינו חתים ולהיה לגאון אחד כי בעת הולך לבית מדרשו ללמד עם תלמידיו דומה בעינו כהולך לטוב אריות, היה תלמיד חביב ויקר בעיני מורו כי ביראתו וצדקתו עליה על כולם, וכאשר נשאל עליו ועל חבירו ש"ב הנקרא בשמו הרב הגהיץ דקיק סאסיענען ולהיה השיב **קודש חילוצים** ק"י אמנם גם הוא ידע לערוך ערך מורו וכך היה אומר, כל תלמיד שנחן לבו לעיין בעיני סקיחא על רתהלוכת ופסיעות מורו הקדוש המה ראו מעשה ד' ולא היה צריך לעיין בספרי מוסר, שכל המדות ששמו חכמים היו בו, וכל ימי חייו שמת שזכה להסתופף בצלה ולהנות מאורו, כי היה מלאך ברמות אדם.

בית הילל

סדר לימודו ודרכו בקודש היה שלא כדרך הכבוע, וקיים המשנה סח במלח תאכל, כי אביו לא היה בידו להחזיקו לסעודו ולחמכו, בבוקר אבל עבדו נ' ציל להם, וכוה למד יד שעות אשר לא יאומן כי ימסרה, ובערב חזר משנה זו, ולא נהנה כאכילתו כי היה מהרהר בתורה, ובעת ששאב מים לשתות היי חזר סור אורח חיים בעים, ולא ססק פומי' כן עשה הילל כל הימים, לעת ערב הלך לשאוף מעט אויר להתחיק גסו לעבודה די' וככל הדרך הזר על לבדו, פיא באו ערלים לנגדו ומחו אותו על הכובע, והשיב הנני מקבל בזה עול גלות, גם וי לסיבה, ולא ארכו הימים עד אשר יצא שמו בכל העיר לחסיד ופרוש, וכאשר הלך בדחוב העיר לבית מדרשו של רבינו בעל חתים, כל הנשים ברחו מנגדו לחצרות, ומחצו לכחיס, בידעם כי נזהר בדברי חיל שלשה כו' ולא ילך בין שתי נשים, או אשה באמצע, לפעמים את הלחם אשר הוא אוכל בערב, אכל בבוקר שלא יבטל מלימודו, וסיפר לי כי אם לא היי לו שמן למאור, למד לאור הלבנה, וספר המרדכי למד כורו לאור הלבנה והוא מלא.

מגדל הדבקות בלימודו לא הלך אל כל השיעורים שלמד רבו ברבים, ופיא הוכיחו רבו עיז ואמר לו עתיד אחם לומר חמאתי עייתי ששעתי על כל שיעור שלא למדת אצלי, ומאז מעולם לא ביטל שום שיעור שלמד מורו הגאון ולהיה ואסי' על שיחת חולין שלו שם עינו ולבו ושכלו לעיין מה כוונתו בזה כי ידע ששיחת חולין של תיח צריכין לימוד ובודאי היי לרבו איזה כוונה בזה כי מעולם לא שה שיחה במילה' וכל שיחת חולין ששמע מרבו הקדוש היו חרותים על לבו, ולעת מצא היי אומר דבר בשם אומרו וככל פעם שהיי מזכיר שם מורו הקדוש היי עומד באימה ויראה ועל פי רוב כשדרש ברבים הזכיר דבר תורה בשם רבו הקדוש.

כאשר נתפרדם יראתו וצדקתו ושמעו הולך בכל העיר, שלחו אליו נבירים ונכבדים לבא לאכול על שולחנם כי אחייקורי קא מתיקרי בי, ואף כי היי הדבר עליו למשא, להנח משולחן אחרים, ועיז יבטל מלימודו, אמנם לבל יאמרו כי רמת רוחא נקמי ביי נענה להם, והלך אל בית שלשה נבירים תיח, אמנם פיא כאשר למד ענין אחד ומרוב העונג שכח כי המניג לאכול בצהרים ממש וכבר עברו שלש שעות אחר חצות היום, והיי כבא אל בית הנביר, והבעהיב לא היי כביתו, אמרה האשה שיתאמץ מהיום לבא בשעה המזנבלת, כי מירחא גדולה הוא להותיר מיונתו, ולעשות הכנה דרבה, ואכל הפעם סעודה וי שלא לבייש אותם, ומאז לא בא אל ביתו עוד, וכאשר ראה בעה"ב שלא בא שאל שאל את אשתו מה זה ועל מה זה, ולא השיבה דבר, הלך אצלו אל בית מלונו, לדעת תלונתו, והשיב לו, כבוד אדוני, אני אמרת, כי אני הבעהיב ואני נותן לכם מזונת, ואחם אמרתם לא כן, פעות גדול הוא בידכם, ולא יסף עוד לדעתו ולא שב אליו עוד. וכאשר הגיע לסדק הנשואין נשחדך בעצרת מורו הגאון ולהיה עם בת איש ירא וחרד לדבר די רחים ומיקור רבנן הנגיד מהו דוד בן קלונימוס ולהיה מעיר גאלאנמע, ונשא את בתו הצדקה אשר יראתה וצדקתה אין לשאר מרת ריזל עיה, ונתן לו נדוניא ומזונת על שולחנו המשה שנים, ועבור כי מור נתן לאביונים וקנה ספרים הרבה כלה הפירוטה מן הכיס, ונתקבצו אליו עדרים כשלשים תלמידים ולמד עמהם ביניעה רבה תורה ויראה, והיי מרגיל אותם לידע כל מה שלמדו בעים, והיה מתפלל עמהם ווחיקן, והיו מוכרחים לעמוד בימי הקיץ שתי שעות קודם אור הבוקר להכין עצמם לזה, ומידי שבת בשבת למד עם בעלי בתים הכמה ומסרה, ואף כי היי שם רב גדול תיח לא היי מקפיד על זה כי לא כדורות האחרונים הרורת הראשונים, והיה מקים בעצמו אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שנעשה אכור על בניו בעורב, והעיד הגאון משוראן ניי כי עיניו ראו פיא בעשיק בימי הקור ואשהו עסקה בצרכי שבת וילד אחד היי בוכה, והושיבו כוחין שלא יבטל אותו מלימודו, וייג שנים ישב שם בעיר גאלאנמע על התורה ועבודה, וכל השבוע לא הלך אל ביתו ולן בבית מדרשו על שק חבן כלא בר וכסת ולא הלך לישן עד אשר היי בכחו לעמוד על רגליו, ורק בשיק היי ישן בביתו כמטה, יום היי בערב היי מנהני ללמוד כל הלילה, וכחצות היי

מקנן על גלות השכינה עם כל תלמידיו, והי' מקיים את הנמש אשר עשה, כי רבים מעמי הארץ מתיידיים, והרכה בעלי מלאכות, ומשרתי הגיזה, באו אצלו להסתמח בנחלת ד', והתחילו ללמד ועזבו את איסנתם, והי' מקרב אותם עד שנדיים נעשו היישים והכרתי מהם הרכה שנעשו תיח, ויראי השם. וסיפר לי אחד מתלמידיו מעשה נורא, כי בחצר בית מדרשו ישב נגד אחד והי' לו כת גדולה בשנים והיתה דרכה לילך בחצר בורע מגולה, והוא שלח אל אביה סעם ושתיים, כי אסור לילך כן, ומכשלת רבים, ולא שמע בקולה, ואחר כמה התראות ולא עלתה בידו, לא יוכל להתאמק והוציא קללה מפיו וקללת חכם אפי' עיח אינו תורה, ועשה רושם, כי לקחה בידה במכות אכזריות עד שמתה מחולי זה ותהום כל העיר ומאו נמל סחרם עליהם ולא מרו את דברו.

סיפר לי גדול אחד כי בעת ההיא הי' לו חולי עיניים, אשר כמעט עולם חשך בעדה, ונסע לעיר וויען אל הרופאים, והזהירו אותו שלא ילמוד עוד ולא יעיין בשום ספר, ובכואו לביתו הצמער מאוד על זה, ולא שמר את דבריהם, ונשא קיו בעצמה, ואמר ומה כשאני מקיים והגית בו זמם ולילה כך אם אכמל הלילה תורת ד' לא אראה אור כל ימי, אקוה כי שלוחי מצוה אינם נוקים, ויתחזק וישב ללמוד וד' קרוב לכל קוראיו באמת והאיר ד' את עיניו, ונתחזקו אור עיניו ביתר שאת ויתר עז, ומאו עד יום מותו אפי' בתי עינים לא היו לו, ויהי לבם.

בשנת תריי הגיע לו קריאה של חברה לשבת על כסא הרבנית בעיר מארנרעטן, ואף כי הי' שם מתושבי העיר אחד המיוחד הרב הגאון הגדול מתי' אהרן צבי שוסבורג ניי מגדולי תלמידי רבינו בעל תמים אשר הי' ממלא מקומו אחריו כאשר נספר אי"ה, הוא הי' הראשון אשר השתדל אצל בני הקהלה לקבל את רבינו הגהיץ ניי כי הי' עשיר ותורה ונדולה במיא ואף כי נתנו עיניהם בו כל בני הקהלה לא רצה בזה כי מאם ברבנות, ושמו עיניהם בהלל הקסן, והוא יצא ראשונה בחתימת ידה, ומי ראה אותו יוצא בחתימתו ולא יצאו ותחמו כולם אף כי לא ראו אותו ולא הכירו אותו אף לא שלחו משולחים אליו והוא קבל את הרבנות ברוב שמחה, והשיב להם רב תודה, וכל מחשבותיו היה להרבנות נבולו בתלמידים ולזכות את הרבים, והגביל להם זמן בתאו, ובהחזקת כי לא הי' עוד סמילת הברול, נסעו לקראתו כמה פרסאות עד כי חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו, וירא את העגלות אשר שלחו לו ותחי רוחו ואף הם ששים ושמחים, כאשר זכו לראותו כראות בני אלהים, ויבאו במה העירה, ועיר מארנרעטן צהלה ושמחה.

ומיד כאשר הגיעו העירה שם לדרך פעמיו אל בית הכנסת אשר כבר נתמלא אנשים ונשים וסוף, ונתמלא כל הבית אורה, ואור חדש האיר להם דרשה נפלאה מלאה מסר ויראת שמים דברים היוצאים מן הלב עד שכולם נעו בכניה מרוב חדוה, והי' לו לשון למודים צח ונקי, דבש וחלב תחת לשונו, סה מסיק מדגליות, ואמר המקרא יסקוד ד' אלחי הרוחות כו' ולא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה כי למעמים יש רועה לצאן, אשר כוונתו לדעית את עצמו ואלה הצאן מה יעשו? לכן ביקש מרעיה על רועה נאמן ולא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה רק רועה את עצמו, להחיות את אשתו ובניו ובשבת קודש התאספו מכל הסביבה ויבאו האנשים ונשים ומסא, והוכחם על שמירת שבת, רבית, נדה, ביטול תורה, מוים באמינות וכדומה, ואמר להם, רבותי, הנני נמשל לסוחר הסוכב מעיר לעיר במלבושים הנקרא מאנדלערה, אשר יען לא ידע מי יבא לקנות ממנו, גדול הקומה או קטן או בינוני וצריך להכין מכל מיני בגדים, וממילא כל הבא לקנות ימצא מלבוש ראוי לו, כך אני סה בעיר אשר אינני מכיר עוד שום אדם, ואינו יודע את ערכי, הנני נותן לפניכם סתורה מכל מינים, וכקמן כגדול תמצאו בו חסין, ומי שמרגיש בעצמה כי בנר זה או זה נאה לו יבא וילבוש, ודבריו היוצאים מן הלב נכנס אל לבם וכולם הודו ואמרו כי איש קדוש הוא.

ביום א' בא לביתו ראש הקהל הנגיד ר' לוי קאלליש, אשר הי' רגיל לבא לבית. הרב לרכי מילי דעלסא ולהשתעשע והי' איש רודף אחר הכבוד, ורבינו הגהיץ זליה הי' לומד ולא

בית הילל

המטיק אלא הראה לו בידו מקום לשבת, וישב שם כמו חצי שעה ומושבת קא קשיי ל"י כי לא הי' רניד בזה ועמד מכסאו ורצה לילך או שאל אותו רבינו מה שאמרתו, והשיב כי בא להשתעשע עמו, או אמר לו, אדון נכבד ימלה לי כי דברים בפלים אין לי עת לדבר כי היזם קצר וחמלאכת מרובה, וספרו לשלום, ויצא בחר' אף ושטר את הדבר.

בכל שבת קודם מנחה שעה או שתיים התאספו כל בני הקהלה והוכיח אותם במילי דשמיא ומסר מעין הפרשה, ודינים, וברם זכור לטוב הנאון הגדול מהי אהרן צבי דל אשר הי' אבן יקרה בעיר הזאת גם הוא הלך כסעם בסעם ועמד כאחד ממשוטי העם לשמוע בקול דבריו, למען ממנו ילמדו ויעשו גם הוב, ובעת ההיא לא ידעו המון עם דרכי ד', לא ידעו במה יכשלו, והיו רצילים להתערב בחורים ובתולות יחדיו כמחולות, גם לא ידעו הבתולות כי איסור נאמר הוא לסרוק ראשם בשבת, או להוסיף מחול אל הקודש, עינן ביטול תורה איש לסי ערכו, ויסח כאדם נשמת חיים, ומנים חדשות בא לכאן, כי במחק שפתיו הוכיחם על כל אלה, ובקש מהם ללמוד ספרי אגדה ומסר בכל יום ויום ומי שאין לו לב להבין להיק ילמד בספרי אשכנזי, מנחת המאור, שמחת הנפש וכדומה, ולא ארכו הימים עד שכולם ידעו את התורה דיני אורח חיים, זכה ויזכה את הרבים, ולא יאומן כי יסופר שהרבה בעיב אשר נתנו את בניהם ללמד אומנות, או בחניות, הציאו אותם משם והביאום לבית הספר ללמוד תורת ד' אשר טוב פתרה מכל סחורה, והי' מקרב את לבם לאביהם שבשמים, והרבה אנשים אשר היו מטלחי זקן, ומדם אף כחער ועי תוכחתו קבלו עליהם, לגדל זקנם, וכאשר באו אליו אהר כלות תודש ימים לא הכירם כי יצאו בלא חתימת זקן ובאו בחתימת זקן, וגדלה שמחתו בזה כמוצא שלל רב, ונכנס עמם בדברים לדבר על לב נשותיהם לגנח שערים ולילך בצניעות, ולשמור דת משה ויהודית, ושמעו בקולו, וכן עשה חילל כל הימים הוא מנייר אנשים והיא מניירת נשים.

רבינו הצריק היה גם מרא דעובדא, ואף כי לא רצה לעשות שום פעולה או להשתמש בקמיעות כי דיי נחבא אל הכלים אמנם באו אנשי העיר להתפלל עבורם כי הרבה מתו דיל מקשה לילד, וכאשר באו אליו בתקש בלידתם שאל על שמה ושם אמה, ויצו על בעלה להגיד לה בשמו כי אם תקבל על עצמה לשמור דיני חלה גדה והדלקה בכל פרטותיה ודקדוקיה גם הוא יתפלל עבורה, ותמלתו נתקבל ברצון, ועד היותו שם, לא היתה מקשה לילד בכל העיר ולא בסביבותיה.

לא הסתפק עצמו בתורה ועבודה לבד כי אם גם בנמילות חסדים, ואף כי לא הי' לו מנרמי כלום כי לא נהנה משום אדם אפי' כאצבע קטנה, אמנם אחו מעשה אבותיו בידו ואמר לי כי אביו הי' מעשה לצדקה אשר אין כמוה, ושמח בזה כי אמר שתקותו חזקה כי בזכות זה יאריך ימים כמבואר בדברי חז"ל, ועובדא, ידענו כי רחוק ממנו כמו עשר פרסאות ישב בעיר אחד ת"ה גדול וצדיק תמים אשר כל ימיו הי' סוחר גדול ונשא ונתן באמונה ומסני כבודו הסתרתי שמה, ותהם עליו הנלגל שהמסיד הרבה וחובותיו עברו ראש, ורבינו הקדוש כחם על כבודו, וכבוד התורה, ועל סיה שריוי בצער, ושלא יהי' חילול השם חלילה נגד המון עם בקש את אוהבו, אוהב דבק מאח הרב הנאון המפורסם מריה אהרן צבי ז"ל, שייסעו יחדיו בכל הסביבה לאסוף מעורת לשלם את חובותיו, ואף כי באמצע החורף הי' וקור גדול אשר הי' כמעט סכנה לצאת ולבא, השליכו נששם מנגד ונסעו מכפר לכפר ואספו כמה אלפים לשלם חובת נכרא רבה הלזה ותזי רוח האיש הצדיק הזה, ומאז לא גריג עוד כי אתר שהי' מכלה ממנו מבקש לימודו ולא מסק פומי' מרורה ועבודה וישב במרישת בקדושה וטהרה והי' מאוהביו של רבינו הגה"צ מסאנו, ולא ארכו הימים עד שנתקבל לרב בקהלה נאה וחסידה, ונתמסרם לאיש קדוש פועל ישועות, מעם אחד בא תלמיד אחד אצלו בקובלנא, כי נשאר חייב לנגיד אחד קין זהו' והנושה בא לקחת כל אשר לו, ורבינו חוש מהר שלח אהריו, ואמר לו ידירי אמרה תורה הקדושה אם חבל תחבול

החבול שלמת ריעך עד בא השמש תשיבנו לו, ופירש רש"י, כמל לך בחבלה עד כמה פעמים. אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נמשך עולה לי כל אמש ואמש, ונותנת דין ומתחייבת לסני, ואני מחזרה לך, אף אתה מול והשיב, מול והשיב עכ"ל רש"י ז"ל, מעתה ידידי גם דעתי נוסה כך ליתן לו עוד ק"ג זהו לישא וליתן עמהם, אקוה כי יצו ד' את הברכה במעשה ידיו, וישלם לך גם החוב המניע מכבר, והנניד עמו ומשתומם על ספק זה, אמנם כן נפל פחד רבינו עליו, כאשר שמע ענין נפילת נשמה, למרות את רוחו חלילה, ויתחזק ויפתח את אמרתחתו והיה מונה אחת ואחת עד ק"ן זהו ביד בעל חובה, ובאמת מאו בדרך ד' את מעשה ידיו ושילם לו הכל עד פרוטה אחת.

אוהב מצוה לא ישבע מצוה, בחצרו ה"י בכל משמורה ראשונה חמור נועה, כי קנה לו חמורה לקיים מצות ספר חמור, ואף צאן ה"י לו וקיים בהם מצות ראשית הנו, ובהיותי מיהוסי כהונה נתן לי הצמר ואני מכרתי אותם לחיה אחד, עשה מהם ציצית ומכרם בדמים יקרים, מצח ביקור חולים היתה אצלו הביכה מאוד עד כי הלך אל כל חולה בעירו, ובסרפ אצל עניים, ובבואו בבית החולה, כמעט נתרפא מרוב השמחה שזכה שרבינו הקדוש בא לבקרו, ויתחזק וישב על המטה, ושאל אותו על חליו, ואם יש לו יסורים וה"י מנחם אותו כי את אשר יאהב ד' יזכה, וכאב את בן ידעה, ואמר לו בשם רבינו אלשיך ולהיה ס"י ולא יראה פני ריקס, הכוונה, כי חושך שבמו שונא בנה, ואב הרחמן מייסר ארת כנו, אף כי הוא עצם מעצמיו, להטיב דרכו, אמנם אם לא העיל לו, אביו מצטער כי הכה אותו בלא יועיל, ומלת פני נקרא כעס, כמו פני ילכו, לכן ביקש הקב"ה בני, אם אה"י סוכרת לייסר אתכם על עוונתיכם חלילה, בבקשה מכם לא יראה פני ריקס, שיה"י חכלית מן היסורים להיטב דרכיכם עכ"ל האלשיך ז"ל והוא הוסיף לפרש בזה כי החכם ומכין אשר ע"י יסורים משמש במעשיו והרהר בתשובה, או אנלאי מלתא לספיע כי היסורים ה"י טובה גדולה ואומר אורך ד' כי אנפת בי, וזהו הכוונה וראית את אתורי, או מפני לא יראה, וישכיל יובין כי לא ה"י כעס רק רחמים, מערה ידידי העיקר הוא להסב פניו אל הקיר כמה פעמים ביום ולהרהר בתשובה שלימה, ולקבל על עצמו שלא ימא ענה, וישפוך דמעות, והאל הטוב הוא רופא נאמן ורחמן וישלח לו רפואה שלימה, זה ה"י ביקור חולים שלו, את תלמידיו הוכיח חמיד להתרחק מן הנאורה, ולא יתנאו בלימודם, ובפרט מי ששכלו זה, ומחדש חרושים רניל, להתברך בלבבו לאמור אני ואפסי, ולייפות דבריו רניל לומר כי תרוצו של תוסי הוא דוחק, ותרפה היא לו לעיין בגדולי אחרונים, ואומר את אחרונים אני הוא, לא זו הדרך כי אמן כאצבע בקירא לסברה ופ"י הגאון, כמו מי שתוהב אצבע בקירא כולם מצד השני, כן אנתו לסברה אף כי לדעתנו היא ישרה, יוכל לבא מי שדעתו רחבה לברר כי אינה ישרה מצד אחר, ח"ל חרים אלמשונינו זכוכי מות יבאיש, יביע שמן רוקח, יקר מחכמה ומכבוד מכלות מעם, וכי הביאור ע"י כי הישרים בשכלם אינם הריסים כ"כ, והחריפית אינו אלא מחמת שבשתא, ולפי שאין שכלם ישר ויש להם מעכב בשכלם, כאשר ינבר השכל עולה בחריפות גדול, כאשר אנו רואין בתבערת האש כאשר יוצק עליו מעט מים, או יתנבר ויתלהב האש, ביתר שאת ויתר עז ממוקדה מקדם, בלעדי מעט המים, כן הרבר הזה אם יש לשכל קצת מתנגד, והוא הסכלות מעם, או יתנבר עליו השכל, וה"י מחודד יותר ויותר, ובתשובותיו כתב מוסר השכל לגדול אחד שסיים וזה חריף, וזה עמוק, כסתור וסרת, ברור כשמש בצהרים, מה שלא נמצא בספרי קדמוני אשר קטנים עבה מסתנינו, ומאוד התפרסר על הלומדים בעיירות אשר זה דרכם כמל לבו יושבים כל היום ואף בלילה בנתי משראות הקאטע, ומהם משחקים שם בכמה מיני שחוק עד שלמעמים מתללין שם מנחה ולמעמים שוכחים להתפלל, וכבא תיח העידה הולכים לסלסל עמו במלמול של הבל, וכדי בויון וקצף.

מעולם לא עלה על דעתי להתענג בתענונים ולא נסע למרחק כל ימי חיי, לא ה"י מעלה עשן

עשן כל שרוא אף לא הריח עשב שנוטטאבאק, באמרו כי כל אלה הם איבד מעות וביטל תורה. ועל המרחצאות היה רגיל לומר ב"י אני רחיק, ותורה היא רסאות לשרך, ואף כי הי' לו סאבאק פוזען יסה ונעים אשר בעת לימודו הי' בידו והרבה פעמים ראיתי אותו פותח ונועל, ופיא לקחתו אותה לראות מה שיש בה וראיתי נייר כתוב עליו, שיוחדי' לגנדי תמיד, זכור את בוראיך ונאריך ובורך, אשרי איש שלא ישכחך, ובכל עת שפתחה כל עצמותיו דא לדא נקשן, מפחד די והדר נאונן. מראשית השנה עד אחרית השנה לא זו מנהג כל שרוא ממנרני מורו הקדוש בעל חתים ולהיה וכל מנהג קל הי' קדוש בעיניו, והי' עוקר הרים גדר המבטל מנהג, היה מהדר במצות לקיים זה אליו ואנחנו בכל דקדוקיה ופרטותיה, ושטח במצוה כמיצא שלל רב ועל כל דבר חידוש באנדה ובשמעתתא שטח מאוד והי' דרכו לקרב רחוקים, ולהשוות מחלוקת בין הסיסקים, מעולם לא אכל דבר הצריך בדיקה, ואף מים לא שתה כי אם ע"י סיני, כל הישובע אכל סעורת עראי ביחידות, ובשיק עם ביב אנשים לבד ונישים לבה, מאוד הי' מחמיר גם לאהרים באוזה המסופטמות, ובבדיקת הושט כמעט כולם המרופ, יין לא שתה רק מה שענינו רואת מתחילת עשיי עד סופו, והיהודים אשר דרכו הענבים, אף כי לקח רק יראי השם למלאכה זו, מרס התחילו לעשות מלאכתם, אמר להם אולי בימי נעוריהם חללו שבת בשינג ידרהרו בתשובה ויתחטטו על העבה, והי' שולח יין משלו על ארבע כוסית לרבינו רנאין מצאנו זליה וכעירו נתן לתלמידי חכמים, בעת אסיית המצות הלך בכל יום להשניה בבית ראובים, סיוסם לא אמר באמצע התפלה כמנהג החסידים, וכל התפלוגת הי' בהתלהבות גדול ובדמעות שלישי וכוונדה עצימה מלה במלה.

ספר חיבת הלבנות אשר הי' רגיל בו וממנו למד כל מדותיו הטובים הי' לנדרו תמיד, וקיים זה מה שכתב בזה, ואמת הי' חותמו, כי אפי' יהנו לי כל הללי דעלמא לא הי' משקר, לפנו חגף לא יבא והי' מוכיה כקטן כגדול, כעשיר כעני וכל דבריו כנחלי אש, ודכריו נתקבלו ברצון, יען לא נהנה מעולם משום אדם, ואספרה כמו מעשה רב שראיתי ס"א שבא אצלו הרבני המוסלג הגניד המפורסם מהי' ישראל ראו ולהיה מסוליש, וביום א' כאשר לקח את ברכתו ממנו הניח על שולחנו חמשים כסף, ואמר כי רצונו שהוא בעצמו וביב יהנה מזה, ובמתק שפתיו התחיל לשחק, ואמר חלילה לי להנות משום אדם, אמנם הוא הפציר בו ואמר כי הוא מחסדי בעלז ונותן שם כמה מאות בכל שנה ומקבלים ממנו בסבר פנים יפות, ע"ז השיב הם רשאים ולא אני, וירא ישראל כי לא יכול לו, או אמר לו רבינו וכי זה המעות שלי הוא, הלא אני שליח השם להתחוק בזה תיה, ופקדון הוא בידו, ומדוע לא יקח את סקדונו, והתענג מאוד כי אנה די לידו איש חכם ונכון כזה, או לקח המעות לידו, ושאל אותו ואמר אהרי הודיע די אותך כל זה אולי ביכולתו להוסיף לו עוד וסיפר לו גדל הלחץ זה הדחק שיש לו וכמה שנים עברו אשר לא מצא איש כמותו ירבה יבין כל זאת, ובשמחה רבה הוסיף לו עוד חמשים זהו וביקש רבינו ממנו לבל יודע הדבר לאיש למען לא יבא איש בתחבולה זו ולבו בל עמו, ומעמו ונמוקו עמו למען יהי בידו להוכיח כרצונו כל איש ואיש.

ויהי אחרי אשר ישב שם רבינו כמה שנים וזכה וזיכה את הרבים, ונחפסס צדקתו ויראתו, ושמעו הולך בכל המדינות, באו משולחים מעיר קלומענבורג ואמרו לה רבי, רצונך שתדור עמנו במקומינו, והכפידו להתחיקו בכל ענינים, ולהחזיק ישיבה יותר גדולה והשיב להם אף כי תיל גם מה כולם אהובים ועושים רצינו ומחזיקים יותר מיכלתם, אם אפשר לקדש שם שם שמים ביתר ולזכור את הרבים הגני מוכן ומוזמן לכבוד שמו הגדול, ונענה להם, וכאשר נודע הדבר התאספו בני העיר והתחננו לפניו שלא יעזוב אותם כצאן בלא רועה, ואם מעט לפניו סך הקצוב יוסיפו לו כהנה ואף הוא השיב להם כי חלילה לא אותם מאם, ולא עבר בצע כסף רק להרכות כבוד שמים כוונתו, וכראותם שאין בידם להניע לבכו נמלו ממנו רשות ואיש כברכתו בירך אותם והוא מרש ובוכה, והם מרשים ובוכים

ויהי בנסוע הארון משם, ה"י מלחן אורנו כל בני העיר כמה פרסאות ומהם נסעו אתו עמו עד שסגרו באנשים הכאים לקראתו מעיר קליוענבורג, ואשרי עין ראתה כל אלה כבוד התורה שעשו ק"ק הנ"ל כאשר בא העירה ונהג שם נשיאתו ברמה, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, היקן הקנות הרבה טובות וטועילות, וכה וזכה את הרבים אבל יזה אמרו חז"ל צדיקים אין להם מנוחה כי בעת הזאת ה"י עוד רב אחד על כל המדינה אשר כל הרבנים היו כפופים תחתיו, וכסא הרב המדינה ה"י בעיר קארלסבורג, ובזמן חוה ה"י רב המדינה איש צד ואיב ישראל אברהם פריערמאן משימאנדע שרי, אשר נתמנה שלא ברצון המדינה ע"י השרים ועבור בצע כסף, רב התכל הזה נתקנא בנשיאתו של רבינו, כי אינכה יוכל לראות יקר וגדולה שעושים לו בכל המדינה, ועדיין לא ה"י אצלו לבקש רשות ממנו, ואף שלום לא נתן לו באמרו אין שלום אמר די לרשעים, והתיקף לרשע לסוף נישל בידו, אמנם הרשעים כים ננישו, והלך אל שרי המדינה במסירות שנית, ובעלילות בא עליו עד שבא הפקידה שרבינו מוכרח לעזוב העיר, ואם לאו ביד חזקה ישלחנו וינישו אותם מארצם, והעיר קליוענבורג נכונה מרוב הצער והבושה ואנשי העיר התאספו וגמנו ונמרו שרבינו יסע אל אדונינו המלך יריה לעיר וויען לבקש מלפניו על עמו ועל ערמו וכן עשה אבל לא הועיל גם בזה מאומה, וה"י מוכרח לעזוב העיר.

בלילה ההוא נדה שנת המלך מאן מלכי רבנן ניס ולא ניס ונגלה אליו בחלום איש זקן ופניו מאירות כפני אלהים ונריך אותו ואמר לו לך ואגדלה שמך והיה ברכה הברכות מסורות בידך, ויקץ משנתו ושמה מאיה, אמנם לא ידע מי היא המכרך, רק צורתו ה"י חרות על לבו וכבוקר יסע משם היא וביב וכל אשר לו הלוך ונסוע עד בואו לעיר גראסווארדיין, וטרם נסיעתו התאספו כל בני עירו ליטל רשות ממנו ולקבל ברכתו, ונעו בכניה רבה וכך ה"י אומר להם דעו רבותי כי אותו האנשים אשר עשו בסתר מעשיהם ועזרו להצר הצורך לבצע מעשיו ישלם די מעלם, ואקוה כי יראו שונאינו ויבושו, ויצאת צדיק מן המקום עשה רושם כי כל האנשים המבקשים את נפשו נענשו וכל מקום שנחנו בו חכמים עיניהם או מיחה או עוני, והצורך בעצמו אשר בלא זה ה"י מחזבא ביפורים כי גדול כ"ס שכריו, ושאר הולאים באו עליו ושבר אל שבר יחדיו יודבקי, וימת די גם אותו והנשאים הודו ואמרו כי יד די עשתה זאת.

נהזור לענינינו רבינו הנה"צ ישב בעיר גויד בלי משען ומשענה וחוש מהר התאספו נכבדי העיר הזאת אשר כלאה חכמים וסופרים נגידים וקצינים ועושים צדקה בכל עת ועשו כל התפעלות לסעוד ולתמכי, וזכר צדיק לברכה איש אחד המיוחד ה"י שם והוא הרבני המופלג נגיד מפירסם מה"י ליב פראנקל ויל אשר מלבד כל הטובה שעשה עמו בהיותו שם וה"י בעל אכסניי שלוכל מחסוריו עליו מרה בשבילו ונסע לעיר מארנירעמין אשר ה"י שם אהלו בתחילה, ובהיות מאו נסע מהם לא קבלו עוד רב, וידע כי דבריו נשמעין שם כי היה מנכבדי עיר גויד, ביקש אותם שיבאו לבקש את רבינו להתחזר עמרה לוישנה, ורוב הגאון המפורסם מה"י אהרן צבי זליה ה"י לו לעזר בדבר הזה, ונתקבל סעם שנית, ובטרם נסע משם דרש בשיק ונתן לרם חודה על כל הטובה שעשו עמו ופתח סיו במדרש פ"י וה"י על פסוק וידנו לרוב בקרב הארץ, מה דנים הללו גדלים במים כיון שיורדת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון, כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהם שומעין דבר חדש מן התורה מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מיסיה, כך עיר גויד מלאה חורה ואין צריכין לחורתי עם כל זה כיון ששומעין דבר חדש מקבלין אותו בצמאין, והאריך בתוכחה, ולא נשא סנים אף כי עשו עמו כל הטיב ההוא, ובסוף דבריו בירך אותם ברכה משולשה, וזאת ליהודא ויאמר להנניד מ"י ליב פראנקל ויל, אמרו חז"ל (תענית ה' ע"ב) כי ה"י מספר ריג מ"י יצחק א"ל לברכך מר אמר ל"י אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שה"י חולך במדבר וה"י רעב ועיף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה ואמת המים עברו תחתיו אכל מפירותיו ושחה סמימיו וישב בצלו וכשביקש

וכשביקש לידך אמר אילן אילן, במה אנרכך אם אומר לך שיהי פירותך מתוקן הרי הם מתוקן שיהי צילך נאה הרי צלך נאה שתהי אמת המים עוברת תחתך, הרי עוברת תחתך אלא יה רצון שכל נפיעות שנוטעין ממך יהי כמותך, אף אתה במה אנרכך אם בחורה הרי תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים אלא יה רצון שיהי צאצאי מעד כמותך עיב ונתקיים ברכתו, ומעט בעיר הואת שיכולין להתסאר כי כל בנידם אוהבי תורה ויראי השם אף כי יש להם שמע וברכה.

אתר הדברים האלה כשבת שנית בעיר מאונידעסין, חשקה נפש לנסוע אל צדיקי הדוד ואחר שיקול הדעת אנה יסע, ואיוו דרך ישכון אור אסר ובחירת בחיים נאמר, ונסע אל הקדוש רבינו חיים מצאנו זייע, ובעת ההיא לא הי עוד מסילת הברזל ונסע על עגלה, ובכל עיר ועיר אשר עמד שם, התאספו ערדיב, לשמוע בקולו, והלך עמם לבית הכנסת ודרש להם תוכחת טובה, ובכל מקום חקר ודרש אם יש להם מקוה כשרה, ומלמדים יראים ותקן הרבה, וכסה מרחות ויטנות הי לו על הדרך עד שהגיע שמה ביום הי בערב ירדו המוסים אל מקום מיט ורפס וירדו במצולות כמו אבן, והמים להם חוסה מימינם ומשמאלם, פרתאום בא איש אחד עם סוסים והציאם משם ולא ביקש מאוסה עבור מרחתו ונעלם מהם יהי לנס, ויהי כבואו העירה צאנו הי סכין עצמו מיד לקבל פני שכינה ויחלוף את שמלותה, וכבוא בית הקדוש ולהיה, בא לקראתו ונתן לו שלום והוא החזיר לו שלום וישא את עינו להביט בפני רבינו מצאנו זייע נרעש ונסחך ודעדה אחזתה, כי הכירו שהוא האיש הוקן והנורא אשר בירך אותו בקליזענבורג בתלום הלילה במרם נסע משם כאשר כתבנו לעיל, אחיכ אמר לו רבינו הקדוש מצאנו אבל הוצאתי אתכם ונאלתי אתכם מן הסכנה, אז ראה כי רוח הקדוש מדבר אתו, כי לא סיפר מעשה נסיעתו והתלאה אשר מצאוהו בדרך לשום אדם ויהי לנס, כיז שמעתי מסיו הקדוש.

והנה למסר את כבודו אשר הי לו שם לא יאומן כי יסופר, ואף כי גם שם נהג בכל החומרות שהי רניל והחסידים המקורבים חשבו זאת לירורא ווצו למנוע בכבודה, אבל רבינו הקדוש מצאנו נער בהם ואמר הניחו לי כי כל כוונתיו לשמים, וכאשר נסע משם קיבל ברכה ארוכה מאת הנהיך זייע וחזר לביתו דרך אחר לתקן גם שם מה שאפשר, ומאו כאשר באו לצאנו אנשים ממדינתנו אשר הגב הנהיצ זייע רב לכם בעיר מאונידעסין איש קדוש הוא, ובאמת הי מסלאי חמים דעות כי מיום בואו לביתו מצאנו ארוכת השמים נפתחו, ובאו מרחוק ומקרוב, לבקש רחמים עליהם, ואף כי מעולם לא עלה זה על דעתו, לא יכול להתאפק לראות צרות אויט בהתחננו אליו.

אמנם כן רוח אחרת היתה אתו בזה, וזה דרכו דרך הקדוש בבא איש מישראל אליו להתפלל עבורו, זה אומר כי מתו בניו ריל, זה אומר כי היו לו בקר וצאן ומתו, זה אומר כי יש לו חזק מאש וממים, ויש אומר כי אשתו עקרה לא ילדה, ויש אומר כי יש לו מצירים הבאים עליו בעלילות ומסירות שקרה, והשנת גבול, וכאשר הציע לסני את כל משאלותיו, ואין איש אתו כבית, אסר לו בני תדע בכירור גמור כי אש, ומים, ודבר, ושונאים, לא עשו לך דבר, רק לסי ראות עיני בשר, וכל אלו הם שלוחי דרחמנא, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה אך טוב ולא יחסא, וכך אמרו חז"ל על חילל שבת בא שריפה, ועל סגם ברית קודש בא עניות ריל ובניו סתים, על ביטול תורה, ויבא עמלק, וכדומה ואין הנחש מסית אלא דחמא, אין אדם נקף אצבעו לסתה עד שמכריזין עליו מלמעלה, ודין ארבע מיתות כיד לא כפלו, ועמד השואל והרהר בלבו והודיד דמעות ושאל אם יש עוד תקוה לתקן כל זה ובסתק שפתיו הי סנחם אוחו ואומר אל רחורא בני, יש על כל אלה רפואה בדוקה, איעצך ויהי אלקים עמך, ראשית תלמוד בכל יום תורה ואם לא נתן די דך לב לחבין תלמוד בסמרי אשכנזי סגורת הסאור וכדומה כי המאור שבה מחזיר למוטב, ותתבודד ככל יום שעה אחת, ובמסתרים תבכת בלב נשבר ותחחרט על כל המאים ופושעים.

וחקבל על עצמך שלא לעשות עוד כזה, או חדע במה כי סר עונך ומטאתך תכופר, ואו אני מבטחך שימלא די כל משאלותיך לטובה, תכה על ידי זה לנייר כמה אלמים מישראל, ויפת כאפס אמונה שלימה.

סדיונות לא קיבל רק תי צל, העשיר לא הרבה, והדל לא המעיט מזה וחבל נתן לבתורי עניים ולא רק אנשים משוטים באו כי גם הרבנים מכל המדינה באו על שבת קודש ומהם שמרו שני שבתות והוכיח גם אותם, וביקש מהם להשניח על בני עירם, ועל המלמדים, ואחיקורי קא מתיקרי ביה וכאו חשובי כל עיר לבקשו לבא אליהם על שבת וכותר במדינת זיבענבוירנען, וכמעט לא היתה סביבה אשר לא הי' שם על איזה שבת, ואחר הרדישה וחקירה על כל תהלוכת הסביבה אין ותיקן תקנות טובות ומעילות ומהם כי לא הי' בעת ההיא בכל המדינה רק גי או די רבנים וכל אחד הי' לו ישובים הרבה כמיפס תחתיו, אז אמר כי לא טוב הדבר הזה כי עייב יבאו מכשולת הרבה ולא הלך משם עד שקבלו להם רב מורה תוראה, ולא חש לזה שהרב הקודם יתמר לו מהכנסות שהי' לו ועל ידו נתפשטה תורת בדב ורגיל דומר את די אלקיך תירא לרבות תיה, עיקר היראה היא לרבות תיה בכל מקום, והרבנים לא עמדו מנגדו בדבר זה יען ידעו כי כונתו לשיש אף כי עיניו נחמט פרנסתם.

ועובדא ידענא כי אמיר הגאון מהי מנחם מענדל סאנעט זלתייה אשר כמעט חצי המדינה הי' תחת דגלו, וכאשר הי' על חג השבועות לראות מני שכינה הגאון מצאנו זלתייה והי' אתו עמו ניסו הנגיד חסיד המפורסם מהי יוסף ליב כהנא זליה מסינעט אשר בהיותו מקורב גדול שם סיפר להרב זלתייה כי רבינו הלל זליה מקפח פרנסת ניסו הרב זליה או השיב הרב זליה חלילה לכם להרדר אתריו וכל המהרדר אתריו כאלו מהרדר אתר השכינה, כל טונותיו לשמים, וניסו הרב אל ידאנ עבור היזק זה כי רוח והצלה יעמוד לו ממקום אחר, וכן הי' כי אחרי נסיעתו לביתו, התחילו לבא אליו מרחוק ומקרוב להתפלל עבורם.

אף כי קיים הוכח תוכיח, הי' נזהר שלא להניע חלילה בכבוד שום אדם, רק בחכמה ובחבונה, הי' משרש הספוקים עיד מוסר, ולא הי' איש שלא ירגיש את אשר נכשל בו, ולחנמא אספיה כמו פיא הי' על שביץ בעיר שאמלוי ובתוך הבאים מרחוק הי' נגיד אחד שמו רי יוסף סאנמזי, והאיש ההוא הי' מגדל דברים אחרים אף כי הי' בדרך היתר והיטב חרה לו עיז, ומעניני דפרשה אמר ויתום הכסף ויאמר יוסף הבו מקניכם, וירחן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן, ובבקר ובחמורים, וריתום השנה, ויאמרו לו לא נכחד מאדוני כי אם תם הכסף לא נשאר לפני אדוני בלתי נותינו והדקדוק מבואר מדוע אמר לפני אדוני, ולא אמרו לא נשאר לנו בלתי וכו' אמנם אמרו חזל בסנהדרין ליג עיא מעולם לא יצאה פרה וחזרה ממצרים עד שנתחכה האם שלה שלא יתרבו מין זה במדינה אחרת סעתה מבואר כי הי' להם דברים אחרים, ומדוע לא הביאו חורים, אמנם ידעו כי יוסף הצדיק לא יעשה מחורה בדבר איסור, דיקו ואמרו לא נשאר לפני אדוני הצדיק, והכל ידעו כי על רי יוסף הגיל ירה אכן הזאת, עכ"ז לא רצה לביישו, והי' לו ישועה כי כולם נמלו פנים מתיים.

בעת ההיא באו גם אנשי קיק קלויזענבורג על שבת ובתוכם היו גם האנשים אשר היו באותו עם עצם הרב החובל דמדינה, כי ירדו מנכסיהם, ונמרו בלכם להתגמל לפני רבינו, למחול לחם והתוודו את עוונם גם בשבת זה פתח פיו הקדוש מעניני דפרשה ואמר כאשר הלך אבימלך ואתחת טרעו אל יצחק, ויאמר יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחני מארצכם, דאמרו ראה ראינו כי הי' די עסק, ונאמר תהי נא אלה בעיתנו והיה אומר אתם חשבתם עלי לרעה, אלהים חשבה לטובה והיה מקרב אותם.

הרבה רדיפות ובזיונות סבל עבור כבוד שמו הגדול, פיא נקרא לעיד מאקעזע על שיק וקבלו אותו הדאים בכבוד גדול אין לשער, והמשועים הרע להם מאוד לראות כבוד התורה, והלכו אל

בית הילל

העיר במסירות ועלילות לאמור הביאו איש עברי לשחק בנו והוא מהולכי חושך ולא אור. סינסטערליני, סאנאטיקער, מהולכי לאחור ולא לפנים ובא הפקודה בעיש לעונב העיר ואם לאו יוליכו אותו ביד חזקה ואין לשער גודל הצער והבושה שהי' לקהל יראים דשם ולקחו להם ענלות ויביאו את אשר הכינו על שיק ונסעו עמו בכפר הסמוך לעיר, ושם דאש להם ופתח ומשה יקח את האוהל ונסה לו חוץ למחנה, והי' כל מבקש די יצא מחוץ למחנה, וככמה עיירות אשר מסני כבודם לא רציתי לאורם הי' לו רדיפות וכינונת עבור כבוד שמים ורגיל הי' לומר. מיס דען אמת קאמט מאן ווייט' כי עבור שרגיד האמת גרשו אותו הרחק מהעיר, והכל קיבל בשמחה ולכפרת עין.

בעת ההיא הי' לו עיני כי ריעו האהוב הגאון הצדיק מהי' אהרן צבי ולהי' יוד מנכסו והצפער מאוד, ושמע כי בעיר סיקס צריכין למנהיג וחי' מהר נסע לשם והשתדל לקבל את הגאון הזה, והשיבו לו, כי אם רוא רוצה לבא אליהם הי' כסא כבודו סיכין לפניו וישתדל לקבל את הגאון מיה אהרן צבי שם במקומה והשיב להם כי אי אפשר לחכמים על זה עד שיסע לביתו, וכבואו לביתו עשה אסיפת הקהלה, ורציע לפניהם דברים ככתבן כי הוא נסע שמה עבור אוהבו הנאמן, ועתה נהפוך הוא כי קהל סיקס חשקה נפשים בו, ועתה אם יש אר' נפשים לקבל את אוהבו הגאון בלי שום מחנגד בדבר אף כי אוהב אורם וסוב לו אתם, היא מוכן ואחמן לנסוע לסיקס לטובת אוהבו אוהב דבק מאת, ויענו כל העם יחדיו נעשה ונשמע, וכל האסיפה ורבינו הצדיק דל בראשם הלכו לבית הרב הגאון מהי' אהרן צבי בנו בתו ולהי' ואמרו לו מר' והוליותו לבית הכנסת ודרש דרוש נפלא וישב שם בכבוד גדול כל ימי חייו ורבינו הצדיק זליה נסע עם כביב לסיקס והי' רגיל לומר, כי עבור אוהבו נסע לסיקס, ועבירו נסע לסיקס כמוכין.

משם שלח להרסים ולהוציא לאור ספרו מאיר בינות תרכ"ז ואף כי רק דברי אגדה היא שלח את בנו ליקח הסכמה מרכבהיג רבינו הגאון מצאנו ולהי' ודל ההסכמה בא לפני הרב המוסלג וכר מזה ברוך גי' והביא בידו כתבי קודש ספר אביו ידידי הרב הגאון הצדיק, נר ישראל ע"ה, סיה נקשית מהי' הלל ליש גי' ודרש ממנו ליתן הסכמה עד ספרו והנה אנכי מוסרד מאוד ותש כח ולא יכולתי לעיין בחיבורה, אמנם נדרשתי לאיש שאלוני להסכים עמו, כי ידעתי מאז את הרב הצדיק הזה שכל כוונתו לשמים, ומעידו לא ישקם ולא ינות והשליך את נפשו מגד לנדור גדר ולעמוד כפיץ בראש דיומיים יקרא, ובהינות יתן קולו, וישים נפשו בכפו ללמד בני ישראל חורה ומצות להורותם הדרך ילכו במ, לחוק בלכס אמינת תהי'ק שבכתב ושבעים, לחוק ידים רסית ולאמץ ברכיים כושלות ומצוה גדולה להיות בעזרו להוציא לאור דבריו היקרים והמסייע לו יתכרך בכל טוב כה דברי המצפה להרמת קין ישראל בטהרה די' כיב אדר ראשון תרכ"ז לפיק צאנו היק חיים האלכרשטאם.

קרוב די' לכל קיראיה תפילתו היתה תמיד שיוכה לקרב לב ישראל לאניהם שבשמים, ורזיה מתאזה לרדוש לפני אלמים ורבנותי ורצון יראיו יעשה ונתקבל לעיר גדולה לאלהים קיק קאלימעא, וביקש לישב בשלוח להיסף שש קרושה ופיררה, אמנם לא כאשר עלה במחשבתו הי', כי מנהגי ודרכי פילין, שונים ומשונים מדרכי מדינת אונגארין, ומיד כבואו הי' לו מחלוקה קמנה, כי ידע דכל מלתא דמתא עלי' רמי' ויצו להשוחטים שיבאו על נסיון אצלה, ולא ידע כי במדינת פילין השוחטים הם תחת השנתת צדיקי הדור, ורק על סיהם יצאו ועל סיהם יבאו, ורצה לאמור שוחט אחד הנשלח שמה כפקודת צדיק מסורסם, והחסידים המסתופסים בצלו כלם עמדו לו מגד בזה, וכתב לרבינו הגאון מצאנו ולהי' ואת הוא השיב לו אף כי עפי התורה הרין עמו, יותר טוב השתיקה בזה, ואין אחריותו על השוחטים כי מעולם המנהג שצדיקי הדור משוחטים על זה ומאו לא התערב בזה וחסת החסידים שככה.

ואם כי מאוד התענג ממנהגי פילין כי משיאן בניהם סמוך למרקן, ולא שינו מלבושם.

מכילת עזרא וכדומה אבל לרבה דברים המרו את רוחו צעירים לימים עוסקים בספרי חיצונים. יספרי השכלה, ואפיקורסות מאוד נתרבה, והעילה על כולם על רבנים דמתמנא בכספא, ונעש ע זה כהיתר נמרו, ולשלמות הענין אעתיק לך קורא נעים, תשובה נפלאה מרבינו הנדול בעל החיים זליה כתיי והיא לא נדפסה עור, ותוכן הענין הי' כי קודם הצר הצורך ורב החובל שכתבנו לעיל שהי' במדינת רב עוד בשנת תקע"ו נתמנה לרב דמדינה עסיי ממון ועיי שרי המדינה איש אחד אשר לא נמר ולא סבר, ואנשי המדינה יראים ושלמים רצי: לאסור הוראתו ונחבנו לרבינו הנאון בעל החיים אשר הי' ראש המדברים בכל מקום, האורים והחומים, והשיב להם תשובה יקרה ובתוכה העתיק מה שכתב לרב החובל הזה וזה פריה.

די ישפית שלומי, ויאריך ימי וישנותיו, בשמעו לקול חכמיו, ולא יתבייש מימי עלומיו. היה הרבני המופלג מהו מענדל אשר כעס רב אביד בקיק קאדלסבורג והגליל מיניהו כביכמות סיא עיא, [כונתו על יהושע בן נמלא שנחמנה כהיז עיי תרקבא דדינרא].

מים אחיל אחלה פניו, אל נא ישים אשם בנפשי, אם אולי שלא כדת יצאתי, אשרי מי שחושדן אתו ואין בו, ואולי אויבים אפקיהו לקלא דלא פסיק, והרבה רבנים וצדיקים עזרוני, באשר רבים אומרים כי מעלתו שתיים רעות עשה בעמיו אי שהשהדל לעצמו השתרדות בקהל עדתו, שלא ברצינם ודעתם, וכן לא יעשה בישראל, ואפי' יהי גדול הדור, שאין כמוהו מורה, והקביה נמלך במרעה, ומרעה בישראל למנות את בצלאל לנגיד בית ד' בעושי המלאכה, כאשר חויל הנידו (כרכות ניה עיא) אריי אין מעמידן פנים על הציבור איכ נמלכים בציבור שנאמר ראו קרא ד' בשם בצלאל אמר לו הקביה למשה הנון לפניך בצלאל יעיש מלבד זה יש תקנה מרשנים ורית והאבין וקינ רבנים ימצאם בסף תשובת מהרים מרוטענבורג וזיל: ועוד גורנו ונדינו והחרטנו בשמתא ובשם מיתה שלא יהי אדם רשאי ליטול שררה על חברו לא עיי מלך ולא עיי שררה ושופט כדי לענוש ולקנות ולכוף את חברו לא כדיני אדם ולא כדיני שמים, כי עושים עצמם פרושים, ואפי' צדיקים אינם אם לא שימנו אורנו רוב הקהל מפני חשיבתם, והעובר על נורותינו יהי באלה נידווי וכשמתא ומוהרם בשם מיתה, ויהי כל ישראל מובדלים ממנו, חתומים ואינם חתימים, תלמידים ותלמידי תלמידיהם גדולים וקטנים, סתו סת כותי, ינו יין נסך, ספרו ספרי קוסמים, והשומר תקנותינו ינחי ברכות על ראשו עיי והתם רשבים ורית וקינ רבנים עיי, ולמעניד משהו דקרקו בתקנה שימנו אותם רוב הקהל מפני חשיבתם, דתרוויי בעי שיהי חשובים והינים להתמנות, ונס דעת רוב הקהל דאפי' השוכים והגונים בעי דעת הקהל ורצונם, דלא עדיסי מבצלאל דהי צריך דעת ישראל ואפי' דעת רוב הקהל, דמיט בעי חשוב והנון, דלפעמים הרוב שושלים בורוע רמיה, וקשר רשעים אינם מהמנין, ולא ההי אחרי רבים לרעות וזיל אויה סי קייג הדור אתם ראו ושמעו כמה רב מהעניש שיש בזה שנמל שררה על הצבור עיי שררה, ובעייה ששתה נגע צרעת ממארת הזה בזמנינו, וכמה כרכים נחרבו, וכמה בתי מדרשים נדלדלו עיי כך, וכמה הריסות בתורה ולומדיה גרם זה, וחוכה על רבני זמן לעשות נדר בזה לכל יהי חיי פרוץ מרובה על העומד, ואולי יזכה די ליישר חילי לעשות בזה תיקון לצורך שעה להרים דגל החורה ולנער רשעים מן הארץ עכיל, איכ לא אקוח חיו שאדא כשר מישראל אשר הריחו יראת ד', ואור תורה בוער בקרבו ירצה חיו להכות בנתלי ישראל, ודי יצירנו מאש הזה ומכיוצא בו לעתיד לבא ר"ב.

והשנית שמעתי מלעינין ואומרים כי מעלתו מעולם לא נסמך ולא עמד לפני שום רב, ואפשר לא שימש חכמים כלל וחלילה יסול בטצורת רבים חללים הפילה, ועיין שיע יורה דעה סי רמ"ב והסבמת רמ"א שאין לזוז ממנה אבותינו ליטיל סמיכה, וכל זה כנדול ותיח ידוע לרבים אבל לא כל אדם יכול לומר חכם ורב אני, איכ איש כזה בודאי צריך להראות חוותו להבים והם רשאים המה, ואינו מן המנדג כי אם דין נסור, ואם אירע איש כזה ששימא שאסור לאכול מהוראתו

בית הילל

מתוראתו והנה כבר זה התנצלות במה שהקדמתי שאם אולי תרזווי לתנהו במעלתו ושקר עט בו ימחול לי על כל דבה, אמנם אם חיו האמת הוא כן, איעצהו יהי אלקים עמו, כתיב אשר גשיא יחמא, ואמרו חז"ל אשרי הדור שנשיא שחמא מביא קרבן על שננתו, הנה העבר אין והעתיד עדיין, עלי להסיב לב כר אנשי עירו ומדינתו שיהי מרוצה לרם, אך בזאת יאות אם על הוצאות הקהל יעמוד עצמו לפני ירד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם מהו יודא כהנא אביד דגליל מארמאריש ואם רצונו בכך יודיענו ואכתוב לירידי הגאון הגדול ההוא שלא יכבוד ולא יחמיר עליו, ושלא לגרום לו כושת ואם אולי לא ישר בעיני הגאון נ"י כי שכת, או לא למד, ילמוד מרבנרזינו הגאון מהו בעריש זלהיה שהי צעיר לימים כשנחמנה בקיק קרעמזיר החזיק מורה הוראה אצלו איזה שנים וכן עשו שאר נאונים אבל חלילה לעמד על דעתו ואני מצפה לתשובתו, איחו דרך צדיקים מחכמי ישראל, ואם לאו ארע כי צדקו דברי דאסקוהו לקלא, וע"כ אכתוב לקהלתו ולכל המדינה לאסור הוראתו וגם אראה להתאמץ בע"ה במקום נבוה שרי המלוכה לנדור המרצה, אבל לא אקוה מ"י שאצטרך לזה, ואו יהי שלום לו ולתורתו, וכסאו יהי נכח ברצות ד' והנני חותם לכבוד ד' ותורתו משהיק טוסר מספ"ד.

וסיפר מעשה הנאמר במשנת חכמים ונכתב בפנקס החברא קדישא דקיק לבוב מעשה נרא אירע שם איש אחד בא ממרחק אשר המיר דתו ושב לאמנת ישראל, ונדע הדבר לראש הכומרים, ותמסורו להאי נברא, ואחר שיסרו אותו להגיד מי הי מסיתו לשוב לאמונתו, אמר על הרב הגאון הקדוש מהו חיים רייצס זלהיה רב בעת ההיא שם בעיר לבוב ונתפס הרב זליה וישב במשמר אחד וארכעים יום, ובערב שבועות שנת חסיה נידן להריגה ולשריפה, ומקודם חתנו ידיו ולשינו, וקשרוהו כונב סוס והליכוהו כך בחוצות ורחובות להודות את חטאתו ולהמיר דתו, וקודם שהרנוהו הודה ברבים לעיני קהל ועדה, כי רגליו חתכו עבור כי הלך אל השררה עבור הרבנות וידיו עבור כי הי מונה בהם המעות עבור הרבנות, ועבר על הרם הגדול והגורא מרכינו הרשכים ורית וקין רבנים, וקירש שם שמים ונשרף במדורה ויצאה נשמתו בקדושה ומהרה ע"כ ועתה בעוה"ר נתפשמה חולי רעה זו גם במדינתנו ועתידין ליהן את הדין.

בכל ענין הטוע לכלל ישראל הי מוסר נפשו גופו ומאודו, בכל מקום שהי אסיפת רבנים במדינתנו ובמדינת פולין הי ניטל חלק בראש וכמה ינועות ינע לחוק סביד אשר עשו כנהג בעיר מיהאלאוויץ וכתב התקנת הוא הי, וכמה אוהבים נהפכו לו לשונאים עבור זה, גם בעת הקאנרעס בעיר פעסט, אף כי הי או רב במדינת פולין בא באמצע חורף לעיר פעסט אולי יהי בידו לעשות דבר כזה לטובת הכלל ואמר גר וחושב אנכי עמכם.

שלשה דברים עשה רבינו זליה מדעתו ולא הודו לו חכמים בזה, הוא הי אומר כי תפילין משני עורות אם יש נקב בעור העליון כאשר רגיל להיות מסולין וכל האנשים אשר באו אצלו הי בודק את התפילין ופסלם וכמה אלפים זוג תפילין מסולין הי בבית מדרשו, וכל חכמי פולין עמדו לנגדו בדבר הזה עיין שואל ומשיב, ודברי חיי"ב, שוב צוח ככרוכי על ההיתר שיצא מאת הגאונים למכור מאשינען ששורפים י"ש על שבת על שמר מכירה, ורצה לברר עפ"י דית האיסור, ובאוני הדור אמרו חנה להם לישראל מוטב שהי שונקין, אמר כל הציקאריע אסורי תוץ מסאבריק אשר בעיר מארנע, ולא קבלו דבריו כי גם שאר סאבריקען אם יש משניח ירא ד' הם נאמנים.

ביארנו נואל צדק הי רגיל על לשונו ולא הי הנה אשר יצא מסיו שלא יזכר בו ביאת המשיח, והי רגיל לשאל על חרשות בעלי העתים ובפרט בעת מלחמה היתה תקותו יותר ומחכה בכל יום שיבא, כאשר התחילו המצירים הנקראים אנטיסעמיטען, לחפש עלילות על אחינו בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ובפרט במעשה טיסא-עסלאר הידוע הי מעורר לבב בני ישראל כי כל אלו הם שלוחי השם לעורר אותנו כאשר ייסר איש את בנו ומאתו לא תצא הרעות, והעד

והעד על זה כי אלו המצירים הולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה, ושוא ידברו פושעי ישראל כי כל שנאתם וכוונתם לעקור את יראי השם חלילה, עבור שהם עם לכדד ישכון, ולא יתערבו בנים, לא יאכלו ולא ישתו עמם, ולא עליהם תלונתם, שקר כימינם הלא גם במדינת דייטשלאנד נתרבו, אשר כמעט לא ניכר צורת יהודי, אמנם האמת הוא כן, וישמן ישורון ויבעט שנת אלוה עשה, ונתנו עיניהם על הזב גדולתם, מהם דעפוטירטען, רופאים, אדוואקאטען, ומחסרים ככודם ופרנסתם, מלבד שנתנו עיניהם בממונם, והו קנאתם ושנאתם וכמה דמעות זלנו עינינו על אחינו בני ישראל שבניהם מבליים זמנם ללמוד חכמה חיצונית, ומצות המלך הוא עד יב שנה והם מיסימים מרצונם עד שיבאו הימים לשלחו לפעמם וייען ושם עושה מה שלבו חפץ.

תשוקתו לארץ הקדושה הי' לו עוד בימי נעוריו וכבר נדפס ממנו אגרת משנת תרי"ה אשר כתב להגאון משוראן נ"י מלא מוסר ויראת ד' דרך וזכות כאלו הנפש מדבר עם השכל ותוכן הענין כי עבודת השם בחו"ל איננה כדבעי למידתי מחסרון הכוונה ותערובות פניה שיהי' לו תסארת מן הדאדם, ובעצבות, ואף אם לפעמים בלחה נפשו להוציא מחשבתו אל הפועל בשירות ושבתות, ותנועת בעת שנדלה התבערה ומסו ומכרכר אומרים עליו כי משתגע חלילה, ולפנינו בישראל שהי' החסידות קב חרוכין מעיש לעיש או תבר גוזי' דברדא ונחית ומבל, היו המון עם יודעים ומאמינים שהמחקדש וקרוב לדי' ותר ראוי' שיתנהנו כן, משאיכ עתה שהמון עם עוברים על גופי תורה, כל ירא ד' נקרא אצלם חסיד ופרוש, ואם יעשו לפעמים חומרא יתירה יהי' בעיניהם לצחוק, ובפרט העוסק בחכמת הנסער הוא ללעג ולקלס בעיני הת"ח הנקראים גדולי ישראל, עבור כל אלה טוב יותר לעזוב ארצו לנשק פי כיפא דענו, ארץ הקדושה שאוירה "מהכים, ואפשר לעבוד ד' עם חברת צדיקים בקדושה וטהרה, אבל אם כנים הדברים היה ראוי ונכון שילכו בכל שנה כמה אלפים מישראל, ועל זה השיב השכל כי עיקר קיום ההורה הגדושה היא ללכד לאחרים והלל אומר כשאני לעצמי ואינו לומר עם אחרים מה אני ואיתא במדרש הלומר תורה ברכים לשיש המקום מרחם עליו ונותן בו חכמה בינה ודעת וחלקי עם נ"י אבות, וכי החויה כי זכות המאמין אפי' הי' קרוב למלאכים במדותם, אפי' אינם זכיות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה, ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא שנכפלו זכיותיו עבור זכיותם בכל הימים, עכ"ל איכ מה יתן ומה יוסף ישיבת אהיק אשר כולם חכמים ונבונים וגם המון עם כולם אנשי מדות טובות לישב שמה כערער במערכא, חחת אשר הי' בחו"ל עץ שתול ומזון, לכולי' ב"י ורק איש אשר אין לו חלק בבניה ועבור כן בוש הוא לגלות מצפוני לבו בארץ הזאת או זקן ותש כח לו נאה לנשק ולחבק עפר אהיק אבל איש אשר יש לו יד בשמעתא ואנדה ויש לו לשון למודים, לשכר סלתעות עול' והמקיים נפש אחר מישראל כאלו קיים עולם מלא ומשה רבינו ע"ה ויתר על בניסת הארץ משום זכות רבים בלתי ספק שהביב יותר בעיני השי"ת לישב פח בחו"ל לזכות את הרבים, עכ"ל שם בקיצר הנצרך לענייננו, אמנם לעת זקנתו אף כי ישב בעיר גדולה גמר אומר לעזוב ארצו ומולדתו, ואוהביו נדבו לו מעות לקנות לו בא"י נחלה אמנם מן השמים נתעכב ונתן הנחלה במתנה לאנשי כולל דשם, כאשר נחבו לו רב תורה ונרפס בספרו איר היש ע"ש.

רבינו הקדוש, התגבר על כל תלאות הומן כי עוו לו באלהים ותורתו הקדושה סמכתה, וחפס בקרבו רוח קרום וקדוש, גם עמדה לו להתרומם על כל פגעי תבל, ונגעי בני אדם עד כי הי' מוסת לכל בניו עליה כל הבלי שוא היו תועבת נפשו, וכל ישעו וחפצו הי' להעביר הסכלות ודהבלים מקרב בני עמינו, לרחקן עולם כמלכות האמת והאמונה, והוא הי' אחד מראש שלומי אמוני ישראל וככל אשר האמין בלבו מלא גם בידיו ואשר נחשב בעיניו לדבר אמת, החזיק בו ולא הרפוה כל ימי חייו, ובכי סנת אל הרעה הנשקפת עליו בגללה, ובאהברו להאמת הי' יחיד ואין שני לו, הי' החבל נחשבו בעיני לימי מסה ונסיון אשר ינסה אלהים את האדם יבחנהו ע"י תלאות, יצרפדו גבור עוני וכאשר שמע קול צווחה בעיר, העיר בקרבם רוח אמונה ותקוה,

רוח אמונה מהורה תחומות אל, דברי ישועה ורחמים ובאמרי שפר הוכיח להם, כי לא משנאת די אוחם, ולא להנקם בהם הביאו עליהם את הרעה ההיא כי אם מאהבתו אותם ומחמלתו עליהם לבעבור ייטיבו דרכיהם לטוב להם, כי אשרי דהעם ייסרתו אלוה, והרעורה הקדושה הוא החבל אשר הוריד לנו די משמים ארצה, וכל המחזיק בה לא יציל במצולת ים הצרות בנלות החל, ואוי לאיש אשר תרפינה ידיו מאחז בחבל ההוא כי יצלול בעופרת במים אדירים, וכל איש אמת יודע כי מכמה מאות שנה לא נמצא איש כמוהו מורה.

לו הי' נאה שם קדוש, כמעט לא ידע צורת מטבע, מעולם לא לן בביתו מעות כי אם מקדונת של אחרים, אף כי היה בידו לאסוף הון רב, סך הקצוב לו מעדתו לא לקח בידו מעולם, רק כיב ולא הספיק לחם, וחיו חיי צערה, והיה רגיל לומר לאנשים שבאו בקובלנא ואמרו רבי, איך האב ניכט מיט וואס צו לעבען, השיב לו, האם איהר מיט וואס צו שמערבן? בניו ובנותיו הי' מדרך בדרך התורה כולם אהובים ועושים רצין קונם באימה ויראה, לוקחי בנותיו תיה ועדולי הדור, אף לעת זקנותו לא חס על נטו והי' מסכב כמה עירות במדינתנו לראות את שלום הצאן קדשים ואת הנפש אשר עשה לעורר אותם סמוך למיתתו כי אם לא עכשו אימתי והי' סוף ימיו גם פה עיר סינעט, ורצה לתוך השלום, ולא עלתה בידו והתאונן על זה ואמר כמה גדול כח היצר ואהבת הניצות.

כל צדיקי הדור הי' מחבבים אותו וחולקים לו כבוד אף כי דרך אחרת הי' לו בעבודת השם, כולם הודו כי דוא איש אשר רוח אלהים בו, מעולם לא עשה התפעלות להושיב את בניו באחד הקהלות לראש ומנהיג אף כי ראה את עניי, וציואת מורו הקדוש בעל החיס שכר כאחד מבניו, והוא הי' אומר מהורת די אל תעשו עמרה ולא קרדום הי' ומכיש שהלילה ליסע ממקום למקום להיורת כדורש דמים, או לומר קבלוני, כי בשמך יקראוך, ובמקומך יושיבך, ולא האמרו נשחתי העתים, מעשיך יקרבוך, ומעשיך ירחקוך, בלימד הנסתה, הסתיר ידיעותיו, ועסי רוב אמר המפורשים מביאין בשם הזוהר, עד יום מותו הי' כמעין הנובע, לתדש חדשים בפרדס, ואף בימים אחרונים אשר עינו כבדו סווקן בניו ונכדיו כתבו חדשיו ומסיו אליהם יקרא והם כותבין בדיו, וכך הי' חביב בעיניו לזכות את הרבים עד שלא חש לכבודו נגד תיה המדפיסים חדשים כחריפות ובקיאות והוא נתן משפט הבכורה לכפרי מוסר ודרכים שויה בלישון אשכנו ספר מוסר השכל הנקרא עת לעשות וכאמת מצינו גם דהקדמונים עשו כן רבינו הגדול בעל תוי"ט, רבינו הגדול מהרי" א"בשימך, ורבינו הגדול מהרים ט"ב, והנה דכפר ממנו ספחים אך לזכות, ואף הוא הי' אומר כי כל אלה המופתים שספרין המין עם מן דהצויקים סלהא וזרתתי לנביי וכמעט ננאי הוא להם לרוב גדולתם, לכן את מוצא שפתי אשמורה, ולא אנלה מזה שום דבר אשר שמעתי וראיתי פעמים אין מספר.

על שורש אחד מסר נפשו כל ימיו שלא ישנו שמם ולשונם ועיין התים אהעיו היב סי' י"א וז"ל גם הם היו בקיאים בלישון לעיז ובכונה שבשו הלשון מנורת לשונם (ירושלמי שנה ו') ואמר כי ראש פרצות אויב, תהילה מחליף לשונו לדבר לשון אשכנו צת, ואהיב משנה ישמו ומסלסל בסערה, ומקשט בנדיו, ומסתכל במראה, ומחלק שעירות ראשו לשנים, והוא מקציצי פאה, או מסירנו רחה אוניו ואם שלש אלה לא יעשה מה יועיל לו שינו שמו ולשונו, הלא הכרת סניו ענתה בו כי הוא יצחק, ולא איננאך, והבוכע על ראשו עומד מן הצד בנס, וכשכא לבית חבירו מסירו לנמרי ויש רבנים אשר באמת אין להם ידיעה בספרי היצונים מיינעים עצמם לבקש בספריהם איזה חיבות לסאר ארת דכריהם, ואומרים בלבם שהם מכבדים את הרורה בזה ולא ידעו כי בנפשם הוא כי תלמידיהם גיזלים וקובעים עתים מלימוד החורה ועוסקים בספרים היצונים ופוק חוי מרה נעשה מהם, מורה במקצת, וכופר הבל, וכזה סי' מדרש איכה לא עמדו פלסוסים לאוהיע כבלעם בן בעזר וכאבנימס הנדה, אמרו להם יכולין אנו להודווג לאומה זה, אמרו להם לכו

לבו וחזרו על בתי כנסיות שלהם אם חתונתם מצמצמן בקולם אי אתם יכולין להם ולשון בקולם קשה הליל אם לומדים או מתפללים, גם לשון חזון שמעע שהיו פעם אחי וחזרו פעם שנית, אצנס תאמת שהיו קודם שבאו לבלעם לראות, אם לומדים, וראו כי לומדים ורשו ידיהם פלוגות להם עוד, משה באו לבלעם לשאל עצה ואמר להם חזרו עוד תפעם לראות אם מצמצמן בקולם וייקא לשון מצין אשר להם לבדם אי אתם יכולין להם משארכ אם לומדים חזרה בלשון אשכנז צח או אצנס יכולים להם, והי רניל לומר בראתי יצחיד בראתי חזרה תבלין וקשה הלא תבלין לקדוץ לחקן המאכל אצנס כן באמת החזרה אשר לומדים בלא יראה סתן תבלין כי סקר ספי והעד על זה הירבול בין אסקודם, אצנצין ופולין, והמשכיל יבין.

ורכי התמידים הצדיקי החזרו יקרו בענין עד שצוה להסתמסם בצלו לכתת תליו ולילך אל צדיקי החזרה, הצמת והלכת אל הכלים תן תמת צדיקי החזרה, אבל כוננת הנסיעה לא תודי תהפן עם שוטפים עבור דברים בפלים, אלא להתחל בעבודת הצדיק, ולהשוניח על כל דרכיו, אצחחיו ססיעותיו, ותגועותיו איך מורא ששים נגד עיניו, ואיך הוא מור בדיבורו בשיחה בפילה ואיך מודי בכל ברכותיו ליראת את השם והגבד והגדא, מניח בוחות זו ומצאני בוחות אחרת, מרוב וקדים ותלהבת ושמתה עצמה הכל לכבוד שמו הגדול, ולא שיקראוהו רבי, או עבור כבוד הלילה וחשיד אכלו בלבו וצהלתו בפניה, אף כי הוא נאמה ואבריו מרתחין ומקדש כל עתותיו שלא תאכד מטט אפי רנע לבפלה, ואפי הדברים שמדבר עם בני אדם דברים של מה בקי, מעלה אתם סתול אל הקדשו, אשר חסיד תוקד בו לא תכבה תם בעת שהוא מעורב בין הבריות ומכרח לדבר בענינים שגנים אין תוכו כבה, כי כשה סעטים באמצע הדברים סכה כנפס השולחן או רקע בתלו על הארץ או צעק תוי ואנה, העומדים סביבו לא יביע מה הוא לו ובאמת הכל הוא להוכיח שיש השמחה אפי על המחשבה, ותכונן בו אשר בקומו מקדש ומגכה עצמו ככהן לעבודה שיהי נפי ראי לכלי שרת לעבודתו יתעלה ומכין עצמו לתפילה ואחי מכילה כמקום מרודה שודה שעה אותה ומתפלל ובוטה לפני יוצר כל ואמר מה אני ומה חיי שהעליחני לעשות איתך המיכה אתה בעולם, ויכיתו להגיה תפילין על יאשי, ולומר לך שיר ושבתה נאות, גשורי מעלה ולא עוד אלא שאני קודם להם, גם יתבונן דמשכיל איך הוא ענין אכילתו, שאני אכל רק והכרת והצמצום ומיסל כבה סיני מאכלים עד שיחזרו אחד מסאה, כפו בענין בדיקה הסכך, מדקדק שיהי השורב תיח ואיש סחוק 'לכשר ורא ד' מרבים וכקי באומנתו ובעת הולך לשחוט חיל ורעדה יאחזמה, ואיסת מוח יסול עליה מן לא בדק סכינו יפה ובישוב הרעה, ואינו אוכל מבהמה שוהיה בה חכס, ומדברים הציינין בדיקה לא יאמן לכל אדם רק למחוקים ליראי השם ובעת הסי שתית אשר יוסטך עד שעה ששיח אי יותי אף כי תאב לאטול לא יאכל עד אשר ילמד כל השיעורין הקבועים לו ככל יום, ואחזי סכין עצמו להוציא יסן ספני ודיש והבנה בנקיץ השילחן והלחם ומלח וכלי ישלח ונקיה לנפילה ומים כשרים, ומתעכב גם עיי זה תרבה, ואינו אם לסלאות רעפן נפשו, וכדברים אשר סיכולס במשקה, אם אין לו מים לא יאכל כלל, ויען כי בעת שאין לנו סובת, השולחן מכפר, סקיים הכן לקראת אלהיך ישראל, ולכבודו יתעלה לובש סלבוש עלין וטבע בראשו כלובש בני כהונה וירשב ואוכל באימה ויראה כעושה מציה אצרת, ומדקדק בנהגיו סלה בסלה.

לא כן הבן העם, ואפי תיח הרבה אשר מיסר לא לקחו בכל מירו נחא להו, לא יקסיד ולא ישאל כלל אם תשחט או הבדק דברים הציינין בדיקה היא ירא ד' או לא, ואומר הלא כד ישראל הוא, אם אינו יכול, לא הי מתיר עצמו לכך, ואם אחד הי ריצה ללות ספט מעות לא הי נותן לו בשם אצנס עד שחוקר ויבדק אורי המב אם נאמן וישר הוא, ובקספי שמים מאמן סיד, ובענין האכילה אינו מדקדק בהגנה, ראשיה מסליך סעליה בנג העלין והבונע ולובש רק כסי קפן הכמות סחמת כבוד הראש, ומיד כשדואה רלחם על השולחן, והוא חסל סכלי סלח ומכין, ססגר לסלאות תפנתו, וחחץ סקצת יד זו זה, ומסגר לנבי הידים וצעק סכין ותפלי החכין וחחץ כלחם ואמר הברכה, וחזר הצעק סלה, ואחי ברכת הציציא מציא בעטו לסה צעק ולא נענה נאחזי סודם עליו ספה מביח צחאוד עד לספה ספסדה שלא יסוף עליו סחפסב המאכלים, ואוכל אכילה נמה ומסגר לכך ברכת המזן כי נצרך לנקיז ככה יעשה כל הימים אל איש אמת ידה, כי לא טפל דבר סכל דברים האלה והוא סמש הסך מעשת הצדיקים, ענין זה שפעתי כמת סעטים כסעודה שלישיה בייק.

בשנת תרניא בליל יודי אייר קודם אור הבוקר קרא ד' לעבד הגאפן, ויעלה אל נאות קישו לחות בטעמו ויאכף על עפו אחרי סלאות לו שבעים ושש שנים, בלילה והוא אסר להעומדים ססך לספוח בתצות הלילה כי עוד ד' שעות יהי זסן המגבל וכן הי תקבר בשיבת סונה ביזס ההוא, ויחי קלות ונרקים ומסר נתן ארצה נשם שזסוף בלי הססק אשר כמדו לא היזה בעיד ההוא סוזס הוסדה עכע בעיד הגדולה הזאת לא נשאר סרסת שלא יסול חלק במסדת רבס, וזעה ישראל, וצח שלא יצרתו על המצבה שום תואר רק בעהמיה שרת עת לעשות, סעם נדא סחריד כל אפסי ארץ כן פרץ מוח רביט חל ככל המצת ישראל וככל עוד ועיד סדינה ומדינה, גם בארץ הקודשה ובסדינה אמעריקא אבל נחל ליהודים, בני ססמר ותסחודים כי כבה נר ישראל, גלה כבוד החזרה סי יקום לעו סרעים, סי יתיצב עם סועלי און, צדקת ד' עשה ומשפטו עם ישראל.